

EUROOPAN TIETOSUOJAVALTUUTETTU

Tiivistelmä Euroopan tietosuojavaltuutetun lausunnosta, joka koskee suositusta neuvoston päätökseksi luvan antamisesta aloittaa Euroopan unionin puolesta neuvottelut tekoälyä, ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta koskevasta Euroopan neuvoston yleissopimuksesta

(2022/C 458/04)

(Koko lausunto on luettavissa englanniksi, ranskaksi ja saksaksi Euroopan tietosuojavaltuutetun verkkosivustolla <https://edps.europa.eu>)

Euroopan komissio antoi 18. elokuuta 2022 suosituksen neuvoston päätökseksi luvan antamisesta aloittaa Euroopan unionin puolesta neuvottelut tekoälyä, ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta koskevasta Euroopan neuvoston yleissopimuksesta, jäljempänä 'yleissopimus', Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 218 artiklan mukaisesti.

Ottaen huomioon tekoälyn "rajatylittävän" luonteen, tietosuojavaltuutettu on tyytyväinen Euroopan neuvoston yleiseen tavoitteeseen laatia ensimmäinen oikeudellisesti sitova tekoälyä koskeva kansainvälinen väline, joka perustuu Euroopan neuvoston ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta koskeviin normeihin. Näin ollen tietosuojavaltuutettu kannattaa unionin puolesta käytävien yleissopimusneuvottelujen aloittamista ja pitää myönteisenä unionin roolia unionin arvojen mukaisen luotettavan tekoälyn edistämisessä.

Tietosuojavaltuutettu panee merkille, että EU:ssa yleissopimuksen kohdetta säänneltäisiin ehdotetulla tekoälysäädöksellä, samoin kuin komission tavoitteen varmistaa, että yleissopimus on yhteensopiva ehdotetun tekoälysäädöksen kanssa ottaen huomioon lainsäädäntöprosessin tulevan kehityksen. Tietosuojavaltuutettu katsoo kuitenkin, että yleissopimus tarjoaa merkittävän tilaisuuden **täydentää ehdotettua tekoälysäädöstä vahvistamalla** kaikkien tekoälyjärjestelmien vaikutuspiiriin kuuluvien henkilöiden perusoikeuksien suojelua, ja katsoo siksi tarpeelliseksi, että yleissopimuksessa säädetään selkeät ja vahvat takeet niiden henkilöiden oikeuksien suojaamiseksi, joihin tekoälyjärjestelmien käyttö vaikuttaa.

Edellä esitetyn perusteella Euroopan tietosuojavaltuutettu antaa neljä keskeistä suositusta neuvotteluohjeista:

- yleissopimuksesta käytävien neuvottelujen yleistavoitteiden olisi annettava enemmän painoarvoa tekoälyjärjestelmien kohteena olevia henkilöitä – ja yksilöryhmiä – koskeville takeille ja heidän oikeuksilleen Euroopan neuvoston ensisijaisen painopisteen ja tavoitteiden mukaisesti
- nimenomainen viittaus siihen, että yleissopimuksen on oltava EU:n voimassa olevan tietosuojaa koskevan oikeudellisen kehityksen mukainen, olisi sisällytettävä erityiseen neuvotteluohjeeseen
- riskiperusteisen lähestymistavan mukaisesti olisi otettava käyttöön tavoite kieltää tekoälyjärjestelmät, jotka aiheuttavat riskejä, joita ei voida hyväksyä
- yleissopimuksella olisi edistettävä sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuojan käyttöönottoa tekoälyjärjestelmien elinkaaren kaikissa vaiheissa.

Lisäksi lausunnossa annetaan lisäsuosituksia siitä, että yleissopimukseen tulisi sisällyttää toimivaltaisten viranomaisten rajatylittävää yhteistyötä koskevat vähimmäismenettelytakeet sekä avoimuutta, selitettävyyttä, tarkastettavuutta, sääntöjen noudattamista ja valvontaa koskevien mekanismien vähimmäisvaatimukset, jotka yleissopimuksen osapuolet määrittävät yleissopimuksen mukaisesti annettavien takeiden ja oikeuksien valvontaa varten.

1. JOHDANTO

1. Euroopan komissio antoi 18. elokuuta 2022 suosituksen neuvoston päätökseksi luvan antamisesta aloittaa Euroopan unionin puolesta neuvottelut tekoälyä, ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta koskevasta Euroopan neuvoston yleissopimuksesta ⁽¹⁾, jäljempänä 'suositus', Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 218 artiklan mukaisesti.
2. Suosituksen tavoitteena on antaa lupa aloittaa unionin puolesta neuvottelut tekoälyä, ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta koskevasta tulevasta Euroopan neuvoston yleissopimuksesta, jäljempänä 'yleissopimus', hyväksyä neuvotteluohjeet ja nimetä komissio unionin neuvottelijaksi ⁽²⁾.
3. Komissio korostaa perusteluissaan ⁽³⁾, että yleissopimuksesta käytävät neuvottelut liittyvät unionin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluviin asioihin, mikä johtuu myös siitä, että Euroopan neuvoston tekoälykomitean toimittama yleissopimuksen alustava luonnos ja komission ehdotus tekoälyä koskevaksi asetukseksi ("ehdotettu tekoälysäädös") ⁽⁴⁾, ovat sisällöltään ja soveltamisalaltaan huomattavan päällekkäisiä ⁽⁵⁾.
4. Suosituksen perusteluissa ⁽⁶⁾ korostetaan, että alustavassa luonnoksessa ehdotetaan, että seuraavista seikoista säädetään yleissopimuksessa:
 - (puite)yleissopimuksen tarkoitus ja soveltamisala
 - tekoälyjärjestelmän, linkkaaren, tarjoajan, käyttäjän ja "tekoälyrekisteröidyn" määritelmät
 - tietyt perusperiaatteet, kuten tekoälyrekisteröityjen menettelylliset takeet ja oikeudet, jotka koskisivat kaikkia tekoälyjärjestelmiä niiden riskitasosta riippumatta
 - lisätoimenpiteet julkisen sektorin sekä sellaisten tekoälyjärjestelmien yhteydessä, jotka on tunnistettu merkittävän tai hyväksymättömän riskin järjestelmiksi riskien ja vaikutusten arviointimenetelmien perusteella (menetelmistä määrätään myöhemmin yleissopimuksen liitteessä)
 - sopimusosapuolten välinen seuranta- ja yhteistyömekanismi
 - loppumääräykset, joihin lukeutuu EU:n jäsenvaltioiden mahdollisuus soveltaa EU:n lainsäädäntöä keskinäisissä suhteissaan yleissopimuksen piiriin koskevien asioiden osalta ja unionin mahdollisuus liittyä sopimukseen.
5. Suosituksen johdanto-osan 6 ja 7 kappaleessa korostetaan, että yleissopimuksen tekeminen voi vaikuttaa olemassa oleviin ja ennakoitavissa oleviin tuleviin unionin yhteisiin sääntöihin. Unionin lainsäädännön eheyden suojelemiseksi ja sen varmistamiseksi, että kansainvälisen oikeuden ja unionin oikeuden sääntöjen välinen johdonmukaisuus säilytetään, komissiolle tulisi antaa valtuudet käydä unionin puolesta neuvotteluja yleissopimuksesta.
6. Euroopan tietosuojavaltuutettu on antanut tämän lausunnon vastaukseksi komission 18. elokuuta 2022 käynnistämään EU:n tietosuoja-asetuksen 42 artiklan 1 kohdan mukaiseen kuulemiseen ⁽⁷⁾. Euroopan tietosuojavaltuutettu pitää myönteisenä sitä, että suosituksen johdanto-osan 8 kappaleessa viitataan kyseiseen kuulemiseen.

8. LOPUKSI

49. Edellä esitetyn perusteella Euroopan tietosuojavaltuutettu suosittelee, että

(1) *annetaan enemmän painoarvoa tavoitteelle "varmistaa ihmisoikeuksien korkeatasoinen suojeleminen ja eurooppalaisten arvojen säilyminen" Euroopan neuvoston luonteen ja toimeksiannon mukaisesti*

⁽¹⁾ COM(2022) 414 final.

⁽²⁾ COM (2022) 414 final, s. 3.

⁽³⁾ COM (2022) 414 final, s. 5.

⁽⁴⁾ Ehdotus asetukseksi tekoälyä koskevasta yhdenmukaistetuista säännöistä (tekoälysäädös) ja tiettyjen unionin säädösten muuttamisesta, COM(2021)206 final.

⁽⁵⁾ Ks. myös suosituksen johdanto-osan 5 kappale.

⁽⁶⁾ COM(2022) 414 final, s. 2 ja 3.

⁽⁷⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 2018/1725, annettu 23 päivänä lokakuuta 2018, luonnollisten henkilöiden suojelusta unionin toimielinten, elinten ja laitosten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta sekä asetuksen (EY) N:o 45/2001 ja päätöksen N:o 1247/2002/EY kumoamisesta (EUVL L 295, 21.11.2018, s. 39)

- (2) poistetaan ilmaus ”mukaan lukien” sanojen ”EU:n sisämarkkinalainsäädännön ja muiden unionin oikeuden osa-alueiden kanssa” jälkeen ohjeista (5) ja (11), jotta voidaan ottaa paremmin huomioon toisaalta yleisten periaatteiden ja perusoikeuksien välinen vuorovaikutus ja toisaalta johdettu oikeus (EU:n sisämarkkinalainsäädäntö ja muut oikeuden osa-alueet)
- (3) lisätään erityinen ohje, jossa muistutetaan, että on löydettävä oikea tasapaino yleisen edun ja tekoälyjärjestelmien piiriin kuuluvien henkilöiden etujen välillä, jotta voidaan varmistaa, että oikeutta yksityisyyteen ja henkilötietojen suojaan sekä muita asiaan liittyviä perusoikeuksia, erityisesti oikeutta syyttömyysolettamaan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, oikeutta hyvään hallintoon ja syrjimättömyysperiaatetta noudatetaan täysimääräisesti
- (4) täsmennetään ohjeessa, että yleissopimuksessa olisi määrättävä tietyistä vähimmäismenettelytakeista ja oikeuksista henkilöille, joihin tekoälyjärjestelmien käyttö vaikuttaa
- (5) täsmennetään ohjeessa, että yleissopimuksessa olisi määrättävä tekoälyjärjestelmien avoimuutta, selitettävyyttä ja tarkastettavuutta koskevista vähimmäisvaatimuksista
- (6) ohjeeseen (14) sisällytetään täsmennys, jonka mukaan tekoälyjärjestelmien aiheuttamia yhteiskunnallisia tai ryhmäriskejä on myös arvioitava ja torjuttava
- (7) täsmennetään neuvotteluohjeissa, että tietyt tekoälyjärjestelmät, joihin liittyy kohtuuttomia riskejä, olisi kiellettävä, ja esitetään ohjeellinen luettelo tällaisista tekoälyjärjestelmistä
- (8) sisällytetään neuvotteluohje, jonka mukaan yleissopimuksella olisi edistettävä sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuojan käyttöönottoa tekoälyjärjestelmien elinkaaren kaikissa vaiheissa
- (9) täsmennetään ohjeen (17) sisältöä seuraavasti:
 - suuririskisen tekoälyn osalta on tehtävä kolmannen osapuolen suorittama vaatimustenmukaisuuden ennakoarviointi
 - suuririskisiin tekoälyjärjestelmiin olisi sovellettava uutta vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyä aina, kun tapahtuu merkittävä muutos
 - täsmennetään sertifiointien tarkoitus ja oikeusvaikutukset
 - täsmennetään, että yhtäältä teknisillä standardeilla voi olla myönteinen vaikutus tuotteiden ja palvelujen yhdenmukaisamiseen; toisaalta niiden tarkoitus on toimia teknisinä määrittäjinä lainsäädännössä jo vahvistetuille säännöille
- (10) sisällytetään ohje, jonka mukaan yleissopimuksessa olisi määrättävä, että toimivaltaisille valvontaviranomaisille on annettava riittävät tutkinta- ja täytäntöönpanovaltuudet
- (11) lisätään neuvotteluohje, jolla pyritään varmistamaan, että yleissopimus helpottaa ja kannustaa toimivaltaisten viranomaisten rajatylittävää yhteistyötä.

Brysselissä, 13. lokakuuta 2022.

Wojciech Rafał WIEWIÓROWSKI
